

REGESTA BOHEMIAE ET MORAVIAE AETATIS HUSSITICAE**ROBERT NOVOTNÝ – DAVID KOZLER**

Filosofický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i.; novotny@flu.cas.cz

Filosofický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i.; kozler@flu.cas.cz

ABSTRACT**Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Hussiticae**

The study presents the online database *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Hussiticae*, which collects the regesta of charters and letters related to Bohemia and Moravia and written in the period after the death of Wenceslas IV (16 August 1419) to the death of Sigismund of Luxembourg (9 December 1437). The project is carried out by the Centre for Medieval Studies (Czech Academy of Sciences), the Department of Auxiliary Historical Sciences and Archive Studies at the Faculty of Arts, and the Natural Language Processing Centre at the Faculty of Informatics (both Masaryk University) with the contribution of many external authors.

Keywords: regesta; the Hussite era; diplomatics; digital humanities; charters; letters

Souborné vydání písemností husitského období je dlouhodobým dezideriem české medievistiky. Jak v roce 1992 podotkl na adresu listin a listů z této epochy Ivan Hlaváček, „soustavná moderní edice je dnes vzdálenějším snem než dříve“.¹ Skutečně se na konci 20. století mohlo zdát, že fragmentarizace vědeckého bádání, snižující se důraz na ediční práci a zavalení odborníků mimovědeckou i administrativní činností odsouvá takový vydavatelský podnik ad acta. Uvedený dojem podporoval i smutný pohled na další ediční řady jako *Český diplomatář*, *Českomoravská regesta* či *Monumenta Vaticana*; ačkoli byly zahájeny už v 19. století, jejich dokončení je stále v nedohlednu. Také v případě realističtěji pojaté řady *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.*, kde jsou jednotlivé svazky publikovány podle institucionálního, resp. teritoriálního principu, uplynulo od vydání prvního svazku již přes půlstoletí a konec stále není na obzoru.²

Souborné zpřístupnění písemností husitské epochy mělo být původně součástí *Česko-moravských regest*. S tím počítal i návrh schválený Historickou komisí České akademie věd a umění z roku 1913, podle kterého měla práce na *Regestech* zahrnout období do roku 1437. Toto chronologické vymezení bylo roku 1921 stvrzeno též v rámci nově založeného Státního ústavu historického, na nějž vydávání *Regest* přešlo. Personální rošády a koncepční spory ovšem rešerše, zpracování i vlastní vydávání materiálu oddalovaly. Do konce dvacátých let byly publikovány jen dva svazky, ve třicátých letech pak vydávání

¹ Ivan HLAVÁČEK a kol., *Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437)*, II. část, *Táborský archiv* 4, 1992, s. 5–31, zde s. 5.

² Stav vydávání diplomatických edičních řad zachytila Helena KRMÍČKOVÁ, *Edice středověkého diplomatického materiálu*, Brno 2014.

zcela ustalo. Pohled na tento stav vedl k přehodnocení dosavadního konceptu. Ve stávající podobě jednotné chronologické řady zůstala *Regesta* do roku 1378, zatímco materiál z období vlády Václava IV. začal být vydáván podle teritoriálního principu; václavskou epochou měla být *Regesta* uzavřena.³

Husitská doba, ač byla marxistickou vědou protežována, tak zůstala v rámci edičních projektů stranou. I když badatelská veřejnost měla k dispozici Palackého *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges*, přece jen šlo o edici výběrovou, jejíž využití nadto limitovala absence rejstříku. Alespoň částečné doplnění diplomatického materiálu přinesl *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526*, byť ani tento velkoryse koncipovaný projekt Archivní správy ministerstva vnitra ČSR nebyl dokončen. Nejvýznamnější podnik ke zpřístupnění písemností husitské epochy se ale rodil v ústraní oficiálních vydavatelských plánů. Jeho iniciátorem byl Ivan Hlaváček, jenž spolu s kolegy a žáky začal shromažďovat registry listin a listů z let 1419–1437 publikované mimo hlavní ediční řady či doslova roztroušené po často zcela zapadlých studiích. I když vydávání přerušil rok 1989, který vedl k rozpadu původního kolektivu, přinesl na stránkách *Táborského archivu* ve třech pokračováních celkem 668 registů.⁴ Bohužel již nedošlo k plánu autorů „dosavadní tři části spojit v chronologicky jednotně řazený celek“ a doplnit další, opomenuté či nově objevené jednotliviny, i tak šlo o závažný a z hlediska vynaložené energie velmi efektivní vydavatelský počín.

Právě tam, kde uvedený projekt skončil, se počátkem 21. století začal na půdě Centra mediivistických studií AV ČR a UK rodit plán nový, který již počítal s využitím publikačních možností v rámci tehdy postupně se rozvíjejícího online prostoru. Jeho záměrem bylo shromáždit nejen „skryté“, ale i v hlavních edicích publikované dokumenty v jedné chronologické řadě, a to v nijak ambiciózním formátu; mělo jít o prostý katalog postupně doplňovaných písemností v excelovské tabulce, dostupné v původní online *Rukověti mediivistiky* (zatím ještě stále funguje na dřívějších, avšak již 15 let neaktualizovaných stránkách CMS: <http://cmsold.flu.cas.cz/old/rukovet.htm>). Počáteční idea se sice rozšiřovala spolu se vzrůstajícími možnostmi internetu (excelovská tabulka měla být nahrazena prohledávacím seznamem; po spuštění Czech medieval sources online roku 2007 se počítalo s prolinky), aniž by ovšem začala reálná aktivita. Podnětem ke skutečnému zahájení prací tak bylo až navázání spolupráce s Petrem Elbelem z Ústavu pomocných věd historických a archivnictví FF MU, kterého plán zaujal do té míry, že se CMS spolu s ÚPVHaA rozhodlo ucházet o finanční podporu tohoto projektu – pochopitelně již ve formě zcela vzdálené původnímu prostému katalogu. Po sérii neúspěšných žádostí v rámci rozličných dotačních titulů se nakonec podařilo získat financování v programu ÉTA Technologické agentury ČR. Nositelem podpořeného projektu „Historické prameny na dosah. Zpřístupnění středověkých písemných dokumentů formou kontextuální databáze“ (TL03000365) je vedle výše zmíněných institucí rovněž Centrum zpracování přirozeného jazyka Fakulty informatiky MU.

³ Hana PÁTKOVÁ, O Regestech. Poznámky k vývoji jedné z českých edic, *Archivní časopis* 47, 1997, č. 2, s. 65–73.

⁴ Vedle druhé části citované zde v pozn. 1 srov. Ivan HLAVÁČEK a kol., Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437), I. část, *Táborský archiv* 1, 1987, s. 8–56; Rudolf TECL – Milan VONDRÁČEK, Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437), III. část, *Táborský archiv* 6, 1994, s. 145–149.

Sekce projektu, jež si klade za cíl digitálně zpracovat písemnosti husitské epochy, nese název *Repertorium listin a listů k husitskému období 1419–1436* (rok ante quem byl nakonec posunut na 1437). Zvolený termín „repertorium“ naznačuje původní rozpaky slíbit kompletní registovou edici za tři roky. Již úvodní projektové schůzky nicméně ukázaly směřování k maximalistické verzi, tzn. k náhradním registům s kompletním kritickým aparátem, možností doplnění přepisů i překladů, a především značkováním osobních a místních jmen. Z hlediska náročnosti prací a pochopitelně i splnitelnosti grantu jde o komplikovanější cestu, s ohledem na budoucí funkčnost databáze a uživatelský komfort ale bezesporu o cestu správnou. I proto titul našeho příspěvku může nést již přesnější označení chystané databáze *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Hussiticae*.

Je pravda, že ambiciózní vymezení projektu příliš nesouzní se skromnou úvazkovou dotací. Historická pracoviště mají dedikováno celkem 2,6 přepočtených úvazků, což není mnoho tím spíše, že část kmenových pracovníků se musí věnovat i dalším sekcím projektu (jedním z výstupů bude například inovovaná databáze Czech medieval sources online). Za CMS se na projektu podílejí na částečné úvazky Robert Novotný (hlavní řešitel projektu), David Kozler (implementace registů do databáze, redakční úpravy a převod dat do XML), Tereza Dufková (správa katalogu registovaných písemností) a Jakub Jauernig (export dat z Czech medieval sources online). Za brněnské pracoviště spolupracují Petr Elbel (spoluřešitel za FF MU), Stanislav Bárta (registry zástavních listin), Přemysl Bar (silesiaka) a Václav Nečada (církevní prameny). Jediným pracovníkem s vyšším úvazkem je Zdeněk Vostrý, jenž pro databázi excerpuje základní edice jako *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges*, *Urkunden des Oberlausitzer Hussitenkrieges* či *Geschichtsquellen der Hussitenkriege*.

Nízký úvazkový příděl je možné alespoň částečně překlenout angažováním externích spolupracovníků. Od počátku totiž digitální husitský registář stojí na ideji zapojit do jeho tvorby co nejširší badatelskou veřejnost, v ideálním případě historiky a editory, kteří na publikaci dokumentů k husitské epoše pracovali či pracují. To je ostatně i případ brněnských editorů podílejících se na zikmundovských *Regestech Imperii*, kteří mohou využít již zpracované německé registry a předložit jejich české ekvivalenty. Z externistů můžeme jmenovat pro příklad pracovníky ediční řady *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*. Zatímco Pavel Hruboš, jenž se podílel na zpracování materiálu z pontifikátu Martina V., zajistí pro databázi registry z této edice, Jan Hrdina, který připravuje vydání MVB z pontifikátu Evžena IV., zpřístupní české registry příslušného materiálu z let 1431–1437. Podobně Jan Vojtíšek a Lucie Vojtíšková, kteří chystají plnotextové edice pramenů ze stěžejního fondu Archiv České koruny, poskytnou pro databázi registry svého materiálu; významnou část silesiak zpracuje na základě jím spoluvydávaných *Regestů listin uložených v Horním Slezsku* Petr Kozák. Nejde však jen o materiály z konkrétních archivů a fondů jako ve výše uvedených případech. Velmi cenné budou například registry dokumentů souvisejících s katolickým exilem, jež pro svoji disertaci systematicky shromažďoval Ondřej Vodička. Tímto způsobem by šlo pokračovat, nicméně je třeba alespoň vzdát díky těm, kteří slíbili se na projektu podílet či na něm již participují.⁵

⁵ Připojujeme zde, i jako výraz díky, seznam spolupracovníků, kteří se na registáři podílejí či podílet hodlají (v abecedním pořadí): Tomáš Borovský (HÚ FF MU Brno) – městské prameny; Dušan Coufal (CMS Praha) – koncilní prameny; Jan Hanousek (KPVHAS FF UK Praha) – zemské desky; Kajetán Holeček (CMS Praha) – judaica; Jan Hrdina (AHMP Praha) – vatikánské prameny: MVB VIII; Pavel

V rámci pomocného aparátu k registům je budován online katalog, pro nějž jsou systematicky excerpovány jednotlivé edice, monografie či studie s otištěnými dokumenty. Katalog, který současně slouží jako „rozdělovník“ práce, čítá v květnu 2022 na 8 150 položek, což ovšem značí širší výběr. V tomto seznamu jsou zahrnuta i různá sériová deperdita, jejichž rekonstrukce je možná na základě dochování úředních knih (např. kridy k uvolněným farám z konfirmačních knih či provolací listy z desek dvorských); jejich kompletní digitální zpracování by bylo jistě vítané, ovšem z hlediska ekonomiky práce i grantových termínů sporné. Z výše uvedených příkladů jsme se rozhodli zahrnout do registáře konfirmační knihy, i vzhledem k jedinečným informacím, jež se týkají církevních poměrů ve vlastním revolučním období (kompletní materiál již byl zpracován Václavem Nečadou). Prozatím stranou naopak zůstane rekonstrukce deperditních provolacích listů, neboť tištěné ediční zpracování provolacích knih dvorských desek patří ke vzorovým vydavatelským počínům a informace jsou zde snadno dohledatelné. Analogicky nebudeme zatím registovat zjevně aktový materiál, např. konzistoriální soudní akta. Do května 2022 je zpracováno necelých 3 300 registů a je zřejmé, že zahrnutí pramenových korpusů, které obsahují cenné informace, ale nejsou listy a listinami sensu stricto, by bylo nad možností tříletého projektu.

K tvorbě registů používáme prozatím formulář v Google Dokumentech. Ten obsahuje 18 základních položek a další položky nepovinné. Mezi základní položky patří stručný název registu, datum a místo vydání registovaného dokumentu, vlastní text registu, výčet svědků, pečeti a kancelářských poznámek, dále jazyk pramene, forma dochování a jeho archivní signatura, seznam digitalizátů, reprodukcí, edic, registů, výtahů a překladů daného dokumentu, jakož i přehled relevantní literatury, komentář, způsob zpracování registu a konečně jméno autora registu a datum zpracování. Data uvádíme vždy ve standardizované podobě, jejíž jednotlivé varianty jsou zachyceny v následující tabulce:

Případ	Řešení	Komentář
Normální datum	RRRR-MM-DD	
Neúplné datum	RRRR-MM-xx	nejsme schopni určit den, pouze měsíc
Rekonstrukce	RRRR-[MM-DD]	rok je jistý, měsíc a den je interpretovaný
Ante	RRRR-MM-DD-ante	listina vydána někdy před uvedeným datem

Hruboň (SOKa Karviná) – vatikánské prameny: MVB VII; Věra Jílková (ÚPVHaA FF MU Brno) – panovnícké listiny; Alexandra Kaar (Institut für Mittelalterforschung Wien) – Bavorsko, Horní Lužice; Petr Kozák (ZA Opava) – silesiaka; Ludmila Luňáková (HÚ AV ČR Brno) – dvorské desky; Lucie Machalová (HÚ FF MU Brno) – městské prameny; Laura Maniaková (ÚPVHaA FF MU Brno) – panovnícké listiny; Martin Musílek (CMS Praha) – hospodářské prameny, pragensia; Martin Nodl (CMS Praha) – městské prameny; Lukáš Reitingier (ÚPVHaA FF MU Brno) – rožmberské prameny; Petr Sedláček (HÚ AV ČR Brno) – klášterní prameny; Kristýna Seidlová (ÚPVHaA FF MU Brno) – silesiaka; Ondřej Schmidt (ÚPVHaA FF MU Brno) – italské prameny; Pavel Soukup (CMS Praha) – prameny ke kruciátům; Marek Starý (KPD PF UK Praha) – silesiaka; Josef Šrámek (Muzeum východních Čech Hradec Králové) – řádové prameny; Jan Šturala (ÚPVHaA FF MU Brno) – panovnícké listiny; Pavel Tříska (ÚŘLS FF UK Praha) – koncilní prameny; Vojtěch Vaněk (SOKa Kutná Hora) – kutnohorské prameny; Veronika Večeřová (CMS Praha) – Českobudějovicko; Tomáš Velička (KAPV FF UJEP Ústí nad Labem) – městské prameny; Ondřej Vodička (MÚA AV ČR Praha) – prameny k exilu; Stanislav Vohryzek (NPÚ Telč) – hospodářské prameny; Jan Vojtíšek (NK ČR Praha) – AČK; Lucie Vojtíšková (NA Praha) – AČK; Zdeněk Žalud (Husitské muzeum Tábor) – jižní Čechy.

Post	RRRR-MM-DD-post	listina vydána někdy po uvedeném datu
Rozsah	RRRR-MM-DD:RRRR-MM-DD	přesné datum vydání nejisté, lze ale určit mezní hodnoty časového intervalu
Různé kombinace	RRRR-MM-[DD:DD]	známe rok a měsíc, interpretujeme den, a to v rozsahu od–do
	RRRR-[MM-DD:MM-DD]	známe rok a interpretujeme rozsah den a měsíc v intervalu
	[RRRR-xx-xx:RRRR-xx-xx]	rekonstruuje možné roky vydání (např. 1420–1425)

Pro lepší představu si nyní strukturu regestu postupně ukažme na konkrétním příkladu listiny papeže Martina V. z 11. prosince 1425, kterou byl přijat do papežské ochrany klášter v jihomoravských Oslavanech.⁶

Název regestu:

Papež Martin V. přijímá do papežské ochrany oslavanský klášter a potvrzuje mu držbu dvou inkorporovaných farních kostelů

Denní datum: 1425-12-11

Místo vydání: Řím (*Rome apud Sanctos Apostolos*)

Vlastní text regestu:

Papež Martin V. přijímá do ochrany své a svatého Petra římskému kostelu bezprostředně podřízený (*Romane ecclesie immediate subiecti*) cisterciácký klášter Údolí sv. Marie v Oslavanech (*Oslavia*), jeho abatyši s řádovými sestrami a také všechny majetky, které klášter právem vlastní nebo jež v budoucnu získá, zvláště jim však potvrzuje farní kostely v Rudíkově (*in Rudwycaw*) a Troskotovicích (*in Dreskowicz*), které byly klášteru inkorporovány jeho apoštolskými předchůdci.¹

¹ ASP I, s. 482–483, č. 837.

Místní jména jsou v regestu podbarvená tyrkysově modře (zde v ukázkách černě) a jména osobní žlutě (zde šedě). Díky tomu budou tato jména při následném převodu regestu do jazyka XML automaticky proznačkována, což později usnadní jejich propojení s příslušnými hesly v generálním rejstříku. Místo vydání uvádíme ve standardizovaném tvaru, přičemž u významných zahraničních lokalit, jako je v tomto případě Řím, používáme česká exonyma. V závorce pak připojujeme podobu zapsanou v listině či listu, uzná-li to autor regestu za vhodné. Jádrem regestu je souvislý text shrnující obsah příslušného dokumentu. V rámci našeho projektu vytváříme náhradní registry. Ty by v případě listin měly reprodukovat veškerá v nich zmíněná osobní i místní jména a vystihnout obsah právního pořízení, které je v listině realizováno, i okolnosti, jež k právnímu aktu vedly (tedy dispozici a naraci včetně petice či intervenience). Naproti tomu v regestu většinou

⁶ Podrobné zásady zpracovávání registů byly zformulovány v *Pravidlech pro tvorbu registů listin a listů husitské doby*, jež slouží členům projektového týmu i externím autorům jako závazná metodika. Dokument vzešel na počátku řešení projektu z kolektivních rozprav klíčových členů týmu a jeho hlavním autorem je Petr Elbel. Po skončení projektu budou *Pravidla* volně dostupná online v připravovaném portálu.

neuvádíme listinné formule, které nemají přímý vztah k obsahu listiny (tj. arengu, promulgaci atd.). Listy bývají na rozdíl od listin stylizovány volně a vyskytuje se v nich daleko méně ustálených formulí, a proto registry listů představují v podstatě jejich zkrácené parafráze v dnešní češtině.

Obsah registované písemnosti, ať už jde o listinu nebo o list, samozřejmě vždy převádíme do objektivní stylizace. Z původního pramene citujeme osobní a místní jména a tam, kde je to užitečné, také dobové právní termíny či jiné realie. Uplatnění nacházejí doslovné citace i u takových pasáží, které umožňují různý výklad, resp. již byly ve starších regestech a v literatuře rozdílně interpretovány. Nutno ještě podotknout, že v připravovaném portálu bude možné zobrazit si rovněž zjednodušenou podobu regestu bez těchto citací či jiného pomocného aparátu, což by mohli ocenit především uživatelé z řad laické veřejnosti. Odborníci naopak uvítají, že vlastní text regestu může obsahovat i poznámky pod čarou, jež se v portálu budou zobrazovat nejen pod textem, ale po najetí kurzorem na číslo poznámky také jako „bublíny“ (tooltipy).

Svědkové: N/A

Pečeti:

1. papež Martin V.; Martinus V; olovená; přivešená na červenožlutých hedvábných nitích

Kancelářské poznámky:

- Na plíse vpravo: *Rescripta gratis*, *G. de Urbino*
- Pod plíkou vlevo taxa: V

Jazyk: latina

Forma dochování:

- A: originál; pergamen

Archivní signatura uvedeného dochování:

- A: AMB; AMB - SLML; poř. č. 278; inv. č. 249

Digitalizáty a reprodukce:

- A: N/A

Pokud se některá ze zmíněných položek v registovaném dokumentu nenachází, napíšeme k ní zkratku N/A (not applicable). V případě této papežské listiny se jedná o položku „Svědkové“. Pečeti uvádíme v podobě číslovaného seznamu, jehož každý bod obsahuje čtyři údaje oddělené středníky: jméno pečetitele v nominativu, pečetní opis, barvu nebo kov pečeti (u šlechtických či městských pečeti tedy údaj zní např. „červená v misce z přírodního vosku“) a způsob připevnění pečeti k listině. Pokud jde o kancelářské poznámky, uvádí se místo výskytu poznámky na originálu listiny a za dvojtečkou její doslovná citace kurzivou. V případě více poznámek je oddělujeme v odrážkovém seznamu. Odrážkové seznamy nacházejí uplatnění i v následujících položkách. U formy dochování, jeho archivní signatury a také u příslušných digitalizátů a reprodukcí používáme sigly, přičemž sigla A je vyhrazena pro originál, u kterého (na rozdíl od opisů) uvádíme i údaj o psací látce.

Edice: N/A

Regesty a výtahy:

- MVB VII/2, s. 598–599, č. 1501

Překlady: N/A

Literatura:

- Hruboň 2017, s. 139–140

Komentář:

Tento papežský protekční list patří k stereotypním formulářovým kusům vydávaným zjednodušeným postupem, tzv. expedicí *per viam correctoris*. Zvláštnost tohoto kusu vzhledem k adresátovi listu spočívá v tom, že kancelář uvedla **oslavanský klášter** jako instituci bezprostředně podřízenou římskému kostelu. To je neobvyklé, protože se objevuje mezi papežskými listinami a listy adresovanými **oslavanskému klášteru** jedině v tomto případě.

Způsob zpracování regestu: Dle originálu.

Autor regestu a datum zpracování: PH; 2021-05-17

Edice, registry a výtahy, překlady i literaturu citujeme stanovenou zkrácenou formou. Úplné citace se budou v připravovaném portálu zobrazovat v tooltipch a ke všem bibliografickým položkám, u nichž to bude z hlediska autorských práv možné, bude připojen odkaz na plný text, ať už interní (na Czech medieval sources online, jejichž upgrade v rámci našeho projektu rovněž chystáme) nebo externí. Na konec uvádíme informace, kdo, kdy a podle čeho regist zpracoval (tj. např. dle originálu, dle digitalizátu originálu, dle opisu, dle edice apod.). V tomto případě je autorem Pavel Hruboň se siglou PH.

Dodržení všech popsanych formálních náležitostí nám potom umožňuje převádět vzniklé registry z Google Dokumentů do jazyka XML, a to zatím prostřednictvím webové (CGI) aplikace naprogramované brněnskými informatiky, kteří na řešení projektu participují. Do budoucna bude možné registry vytvářet pomocí intuitivního editoru, který bude součástí našeho portálu a jehož testovací verze vypadá takto:

uložit

Základní údaje

Text regestu

Osoby

Dochování

Reference

Zpracování regestu

Název regestu

Papež Martin V. přijímá do papežské ochrany oslavanský klášter a potvrzuje mu držbu

Stručné pojmenování regestu (max. 100 znaků)

Denní datum

1425-12-11

Datum vydání listiny ve standardizované podobě

Místo vydání

standardizovaný tvar

Řím

podoba v listině

Rome apud Sanctos Apostolos

Jazyk

latina

Prostý text, uváděno slovy: latina, němčina, čeština

XML schéma bylo převzato z *Regest Imperii* a přizpůsobeno potřebám našeho projektu. Schéma je založeno na standardu CEI (Charters Encoding Initiative),⁷ vycházejícím

⁷ Viz <https://www.cei.lmu.de> [cit. 2022-05-29].

z obecnějšího TEI (Text Encoding Initiative).⁸ Pro ilustraci připojujeme ukázkou, jak vypadá vlastní text rozebíraného regestu po převedení do jazyka XML:

```
<abstract>
<p>
<persName reg="Papež Martin V.">Papež Martin V.</persName> přijímá do ochrany své
a svatého Petra římskému kostelu bezprostředně podřízený <quote>Romane ecclesie im-
mediate subiecti</quote> <placeName reg="cisterciácký klášter Údolí sv. Marie v Osla-
vanech (Oslavia)">cisterciácký klášter Údolí sv. Marie v Oslavanech <transcription>(Oslavia)
</transcription></placeName>, jeho abatyši s řádovými sestrami a také všechny majetky,
které klášter právem vlastní nebo jež v budoucnu získá, zvláště jim však potvrzuje farní
kostely v <placeName reg="Rudíkově (in Rudwycaw)">Rudíkově <transcription>
(in Rudwycaw)</transcription></placeName> a <placeName reg="Troskotovicích
(in Dreskowicz)">Troskotovicích <transcription>(in Dreskowicz)</transcription>
</placeName>, které byly klášteru inkorporovány jeho apoštolskými předchůdci.
<note id="fn1" note-class="footnote">
<note-citation>1</note-citation>
<note-body>
<p>ASP I, s. 482-483, č. 837.</p>
</note-body>
</note>
</p>
</abstract>
```

Nepovinnými položkami ve formuláři regestu jsou přepis celé listiny nebo listu, jeden či více překladů dokumentu a přepis jednoho či více souvisejících regestů, jakož i údaje o zpracovateli, datu a způsobu zpracování těchto přepisů a překladů. Názorně to lze ukázat na druhém příkladu regestu – tentokrát jde o manifest Pražanů k ostatním městům, svolávající poradu ohledně postupu proti křížové výpravě.

Název regestu:

Manifest Pražanů k ostatním městům, svolávající poradu ohledně postupu proti křížové výpravě

Denní datum: [1420-04-03]

Místo vydání: [Praha]

Vlastní text regestu:

[Pražští husité] se obracejí s výzvou k ostatním [husitským městům]. Ačkoli se snažili sloužit křesťanskému řádu, jejich úmysl zkazil papež a lstivý kostnický koncil, který se postavil proti přijímání pod obojí. Církev se k nim zachovala jako macecha, když ve **Vratislavi** vyhlásila křížovou výpravu. Koncil spolu s papežem k tomuto boji povolal přirozené nepřátele Čechů, Němce, jimž slíbili za účast odpuštění. A ti, byť by neměli žádné důvody, vždy škodili českému národu, jako u **Rýna**, v **Míšni** a v **Prusích**, odkud jej vyhnali, a míní tak činit i nyní. Přes tuto kněžskou nepravost budou [pražští husité] hájit boží pravdu, k čemuž vyzývají i ostatní města. Ta se mají jako stateční rytíři rozpomenout na udatenství svých předků, starých Čechů,

⁸ Viz <https://tei-c.org> [cit. 2022-05-29].

a postavit se zlu spolu s vydavateli a obcemi **Starého** i **Nového Města pražského**, a bránit se každému, kdo by chtěl uvádět v život křížové tažení; jen tak mohou uhájít království a český národ, k čemuž jim bude dopomáhat Bůh i **sv. Václav**. Pro uskutečnění tohoto záměru mají příjemci vypravit dva nebo více zástupců z městské rady a obce k vydavatelům v určený den, ku prospěchu potomků i celého království.

Nejprve vidíme opět základní položky; za povšimnutí v tomto případě stojí, že datum i místo vydání dokumentu jsou interpretované, což je naznačeno hranatými závorkami. Ty jsou poté opakovaně použity i ve vlastním textu regestu. Obecně lze říci, že je zde používáme buď k rekonstrukci neúplného textu pramene, nebo tam, kde jsme nuceni něco doplnit na základě historického kontextu, protože regist by bez tohoto doplnění nebyl srozumitelný.

Svědkové: N/A

Pečetí: N/A

Kancelářské poznámky: N/A

Jazyk: čeština

Forma dochování:

- A: N/A
- B: prostý opis z 15. století
- C: prostý opis z 19. století (opis B)

Archivní signatura uvedeného dochování:

- A: N/A
- B: ÖNB Wien; Cod. 4557; fol. 204v–205v
- C: ANM Praha; Sbírka C – Muzejní diplomatář; sub dato

Digitalizáty a reprodukce:

- A: N/A
- B: N/A
- C: N/A

Edice:

- AČ III, s. 212–213, č. 17
- Macek 1951, s. 75–77
- Výbor 1963-I, s. 444–446
- Hruza 1997, s. 162–166 (transliterace)

Regesty a výtahy:

- UB I, s. 24, č. 16 (němčina)
- Bartoš 1932, s. 254–255

Překlady:

- Molnár (ed.) 1980, s. 64–66 (moderní čeština)
- Hruza 1997, s. 162–166 (němčina)
- Fudge (ed.) 2002, s. 58–60, č. 26 (angličtina)

Literatura:

- Palacký 1850, s. 305–306
- Tomek 1879-IV, s. 37
- Tomek 1899-IV, s. 36
- Bartoš 1925, s. 73, pozn. 12
- Pekař 1933-IV, s. 28–29

- Urbánek 1951, s. 25–26
- Hlaváček 1956, s. 77, pozn. 22
- Bartoš 1965, s. 88–89
- Pečířková 1966
- Kaminsky 1967, s. 368
- Čornej 1986–1987, s. 109
- Mezník 1990, s. 238
- Šmahel 1993-III, s. 37
- Hruza 1997, s. 123–131
- Hruza 1998, s. 84, 90–91
- Kavka 1998, s. 49
- Čornej 2000, s. 242–243
- Šmahel 2002-II, s. 1074
- Čornej 2019, s. 237–238

Komentář:

Manifest byl sestaven v souvislosti se shromážděním na radnici **Starého Města pražského** 3. dubna 1420, jež reagovalo na vyhlášení protihusitské křížové výpravy 17. března. Schůze se zúčastnili staroměstští a novoměstští husité, duchovní podobojí, univerzitní mistři a konšelé, sporná je účast husitské šlechty (její podíl nadhodil Pekař 1933-IV, s. 28, další badatelé to spíše odmítli). Kromě úpravy správních a vojenských záležitostí (mj. byli zvoleni pro **Staré i Nové Město** vždy čtyři hejtmani) se pražští husité snažili vtáhnout do obrany svého programu i další česká města, k čemuž byl určen právě tento manifest. Jeho text je dochován ve formulářovém znění, autorství manifestu bylo s otazníkem připisováno **Vavřinci z Březové** (Urbánek 1951, s. 25–26). Charakteristický je výrazný protiněmecký tón, naopak není zmíněn následník trůnu **Zikmund**, byť byl manifest namířen zjevně proti němu.

Způsob zpracování regestu:

Dle edice Hruza 1997, s. 162–166.

Autor regestu a datum zpracování:

RN; 2021-05-31

Z dalších položek je zřejmé, že se jedná o česky psaný dokument, který se nedochoval v originále, nýbrž jen ve dvou prostých a dosud nedigitalizovaných opisech, přičemž druhý opis z 19. století je odvozen od prvního z 15. věku. Manifest byl ale opakovaně edičně zpřístupněn, přeložen do moderní češtiny, němčiny i angličtiny a reflektován v četné literatuře. Připomeňme, že všechny citace, u nichž to bude z hlediska autorských práv možné, budou prolinkovány na plné texty. Komentář obsahuje v tomto případě i reference na literaturu, která regestovaný pramen neinterpretuje jednotně. Na příkladu Vavřince z Březové pak vidíme, že pokud je součástí osobního jména jedno či více jmen místních, autor regestu toponymum podtrhne, aby tyto pojmenované entity mohly být při následném automatickém zpracování textu náležitě rozlišeny.

Přepis:

Hotový úmysl k waší libosti s žádostí všeho dobrého. Opatrní mužie a prietelé wiernie milí. Ačkoli kdiž milost božie s námi dobrotiwiegie a láskawiegie byla gest a k swé milosti a cti pilniegie táhla gest a wolala, nic sme w našem srdci giného nemieli tak milostiwého a tak hodného než to, abychme božské wóle pilnie poslúchali a wší swú mocí drželi a wedli wieru

a zákon řádu křesťanského a všemi swými mocmi abychme slúžili pánu našemu Ihesu Kristu [...] A na toho dokonanie konečné račte dwa neb gich wiece staršie z rady a z obcie wašie k nám na c8 den skutečne wyslati, to wiedúc, že to všem wám y nám od nassich námiestków, synów a synów našich sinów má k weliké chwále a cti prigíti a k welebnému dobrodiečenstwí a také na weliký prospiech a úžitek wšie vlasti naše a králowstwíe Czeského. Dán etc.

Způsob zpracování přepisu:

Dle edice Hruza 1997, s. 162–166.

Zpracovatel přepisu a datum zpracování:

RN; 2021-05-31

Překlad 1:

Hotový úmysl k vaší libosti s žádostí všeho dobrého. Opatrní muži a přátelé věrně milí! Když se k nám milost boží měla tak dobrotivě a laskavě a k své milosti nás nad jiné ochotněji táhla a volala, nic jsme v svém srdci jiného neměli tak milostivého a hodného než to, abychom boží vůli pilně poslouchali a vši svou mocí zachovávali a uskutečňovali víru a zákon řádu křesťanského, a všemi svými mocmi abychom sloužili Pánu našemu Ježíši Kristu. [...] A na dokonání toho konečné račte dva nebo více starších z rady a obce své k nám na stanovený den skutečně vyslati. A pamatujte, že to vše vám i nám u našich potomků, synů a synů našich synů dojde velké chvály a cti a velebicí vděčnosti na veliký prospěch a užitek vši vlasti naší a Království českého.

Způsob zpracování překladu 1:

moderní čeština; Dle překladu Molnár (ed.) 1980, s. 64–66.

Zpracovatel překladu 1 a datum zpracování:

RN; 2021-05-31

Překlad 2:

Bereite Absicht zu Eurem Wohlgefallen mit den Wünschen für alles Gute! Umsichtige Männer und treue, liebe Freunde! Obwohl wir, da die göttliche Gnade gütig und gefällig mit uns war und uns eifrig zu ihrer Gnade und Tugend gezogen und gerufen hat, nichts anderes so Gnädiges und so Liebes in unserem Herzen trugen, als dem göttlichen Willen eifrig zu gehorchen und mit unserer ganzen Kraft den Glauben und das Gesetz der christlichen Ordnung zu halten und auszuführen und mit all unserer Kraft unserem Herrn Jesus Christus zu dienen [...] Und zur endgültigen Vollendung dessen entsendet zu uns gefällig wirklich zwei oder mehr der Älteren eures Rates und eurer Gemeinde auf den festgesetzten Tag, und wisset, daß das alles Euch und uns bei unseren Nachkommen, Söhnen und den Söhnen unserer Söhne zu großem Lob und großer Ehre und zu lobpreisender Dankbarkeit und zu großem Vorteil und Nutzen unseres Vaterlandes und Königreiches gereichen wird. Gegeben usw.

Způsob zpracování překladu 2:

němčina; Dle překladu Hruza 1997, s. 162–166.

Zpracovatel překladu 2 a datum zpracování:

RN; 2021-05-31

Překlad 3:

Good men and dear faithful friends. As the grace of God has been given to us so gently and kindly and drawn us to his grace more willingly than to any other, we determined in our hearts that there was nothing more worthy than to obey the will of God and to observe and practice the faith and the law of Christian order with all of our power and to serve our Lord Jesus Christ with all of our ability. [...] Finally, for the accomplishing of this, kindly condescend to send two or more of your leading men from your community to us on the relevant day. Do remember that this will bring you as well as us, great praise, honour and the gratitude of our descendants for the greater welfare and benefit of our fatherland and the kingdom of Bohemia.

Způsob zpracování překladu 3:

angličtina; Dle překladu Fudge (ed.) 2002, s. 58–60, č. 26.

Zpracovatel překladu 3 a datum zpracování:

RN; 2021-05-31

A teď už se dostáváme k oněm nepovinným položkám regestu. Jedná se o přepis celého dokumentu a jeho překlad do moderní češtiny, němčiny a angličtiny, přičemž jméno zpracovatele, datum a způsob zpracování vyplňujeme obdobně jako u vlastního regestu. Přepis nebo překlad může zpracovatel buď převzít z edic, antologií či literatury, nebo pořídit vlastní. Všechny uvedené texty jsou ve skutečnosti samozřejmě celé, v ukázkách je zkracujeme z prostorových důvodů. A konečně patří mezi nepovinné položky i přepis souvisejícího regestu, v tomto případě převzatý z prvního svazku Palackého *Urkundliche Beiträge*:

Přepis souvisejícího regestu 1:

Manifest der Prager an alle getreuen Böhmen: heftige Klage über die zu Breslau am 17 März erfolgte Verkündigung des Kreuzes gegen die Freunde der Wahrheit in Böhmen, und Aufforderung, zum Schutze derselben auf zu sein und zu gemeinsamer Berathung Abgesandte nach Prag zu schicken.

Způsob zpracování přepisu souvisejícího regestu 1:

němčina; Dle edice UB I, s. 24, č. 16.

Zpracovatel přepisu souvisejícího regestu 1 a datum zpracování:

RN; 2021-05-31

Na závěr se pro lepší představu podívejme, jak bude regest vypadat v připravovaném portálu. Jedná se o expertní verzi zobrazení se zapnutým vyznačováním entit:

The screenshot shows the AHISTO web application interface. The sidebar on the left contains navigation links: Úvod, Edice, Registry, Nový regest, Mapy, Projekt, O projektu, Autori, and Nápověda. The main content area displays a detailed view of a historical document record. The record is titled 'Manifest Pražanů k ostatním městům, svolávající poradu ohledně postupu proti křížové výpravě [1420-04-03] s1'. The interface shows various fields for the record, including 'DENNÍ DATUM' (1420-04-03), 'MÍSTO VYTÁPĚNÍ' (Praha), 'VLASTNÍ TEXT REGESTU' (Manifest Pražanů k ostatním městům, svolávající poradu ohledně postupu proti křížové výpravě [1420-04-03] s1), 'KANCELÁŘSKÉ POZNÁMKY' (N/A), 'JAZYK' (Čeština), and 'FORMA DOCHOVÁNÍ' (A: N/A, B: prostý opis z 15. století, C: prostý opis z 19. století (opis B)). The text is displayed in a structured format with entity markers (e.g., <u>Praha</u>, <u>Praha</u>, <u>Praha</u>). The footer indicates 'Copyright © AHISTO 2020'.

Projekt *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Hussiticae* si neklade za cíl zpracovat jen materiál z husitské epochy, ale poskytnout rovněž platformu pro publikaci listin a listů z dalších období. Po skončení grantu TAČR „Historické prameny na dosah“ bychom rádi pokračovali ve výběrovém zpracování materiálu z let 1437–1526, zde visí nicméně velký otazník v návazném financování. Počítat lze spíše s drobnějšími dotacemi, což ale vzhledem ke skutečnosti, že databáze bude naprogramována a bude tak možné přidávat i jednotliviny, nijak nevadí. Ve výhledu je zapojení tří dlouhodobých projektů zpracovávajících období před rokem 1419, tedy *Českého diplomatáře*, *Českomoravských regist* a řady *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.* Zatím nejdále pokročila jednání u diplomatáře, kde se počítá u dosud nevydaného svazku pro vládu Václava II. se zveřejněním registového katalogu, následně pak i s transformací předešlých dílů do databáze.

Poděkování

Tato studie vznikla v rámci projektu TAČR TL03000365 „Historické prameny na dosah. Zpřístupnění středověkých písemných dokumentů formou kontextuální databáze“, řešeného ve Filosofickém ústavu AV ČR.

Studie využila databázi Czech Medieval Sources online, kterou poskytuje výzkumná infrastruktura LINDAT/CLARIAH-CZ (<https://lindat.cz>) podporovaná MŠMT ČR (projekt č. LM2018101).

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

- Ivan HLAVÁČEK a kol., Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437), I. část, *Táborský archiv* 1, 1987, s. 8–56.
- Ivan HLAVÁČEK a kol., Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437), II. část, *Táborský archiv* 4, 1992, s. 5–31.
- Helena KRMÍČKOVÁ, *Edice středověkého diplomatického materiálu*, Brno 2014.
- Hana PÁTKOVÁ, O Regestech. Poznámky k vývoji jedné z českých edic, *Archivní časopis* 47, 1997, č. 2, s. 65–73.
- Rudolf TECL – Milan VONDRÁČEK, Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437), III. část, *Táborský archiv* 6, 1994, s. 145–149.